

Uusi tapa nähdä valokuva

EERIKÄINEN, Hannu ja ESKOLA, Taneli. Toisinnäkijät. Uusi valokuva Neuvostoliitossa. SN-kirjat 1988.

Uusi avoimuus Neuvostoliitossa on vaikuttanut myös valokuvauksen asemaan maassa. Hannu Eerikäisen ja Taneli Eskolan kirja *Toisinnäkijät* keskittyy nimensä mukaisesti esittelemään virallisen valokuvauksen ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa. Samalla kirja toimii eräänlaisena opaskirjana ja hakuteoksena uuteen valokuvaukseen Neuvostoliitossa.

Kuvan asema itäisessä naapurissamme on aina ollut korostetusti valtaapitävien puolella. Hannu Eerikäinen toteaa kuviin liittyneen bysanttilaisia piirteitä kuvainpallonasta ja kuvainriistosta. Tsaari käytti valokuvaa propagandataroituksiin ensimmäisessä maailmansodassa. Kuviin yleensä liittyi myös opetuksellinen elementti: 1800-luvulla lukutaidottomia talonpoikia valistettiin opettavaisilla kuvakertomuksilla, lubokeilla.

Uusi neuvostovalta saattoi rakentaa oman julkisen kulttikuvastonsa vanhan perinteen jatkumoksi. Vallankumouksen jälkeen valokuvaajat valjastettiin nopeasti uuden vallan palvelukseen. Valokuva valjastettiin toimimaan propagandan ja agitoinnin välikappaleena kertoen lukutaidottomalle kansalle sosialismin arvoista, saavutuksista ja päämääristä.

Samalla nuori neuvostokuvaus eli voimakasta muotokeuilujen kautta. Puhuttiin uuden silmän politiikasta, teoreetikot halusivat opettaa kansalaisille uuden tavan nähdä. Kuten Helsingissä keväällä esillä ollut näyttely ensimmäisen viisivuotiskauden propagandakuvista osoitti, ei keskusjohtoinen valokuvaus välttämättä merkinnyt mielikuvituksetonta puurtamista. Vaikka kuvaajat toimivat tietösten päämäärien hyväksi, ei ideologia ollut vielä jähmettänyt muotokieltä tai sanellut tarkasti kuvattavia kohteita.

Sosialistisen realismin tultua ainoaksi hyväksytyksi tavaksi nähdä ideologia ja politiikka murskasivat kokeilut. Neuvostojohto piti valokuvaa liian voimakkaana taide-
muotona, jotta sen sisältö olisi voitu jättää taiteilijoiden päätettäväksi. Virallinen valokuva valjastettiin pönkittämään virallista todellisuutta. Kuvien käyttö ritualisoitui käsittämään uuden sosialistisen ihmisen johtajineen, tiedemiehineen, urheilijoineen tai yhteiskunnallisesti menestyneine kansalaisineen.

Ongelmallista valokuvauksen suhteen oli virallinen kontrollipolitiikka, joka tehokkaasti sääтели sitä mitä sai kuvata. Kiellettyiksi aiheiksi nousivat ne, joiden arveltiin antavan epäedullisen kuvan järjestelmästä. Uuden sil-

män politiikka vesitettiin kieltojen ja torjuntujen muokattessa valokuvaamista ja katselutottumuksia. Samalla myös tavallisen neuvostokansalaisen usko valokuvan dokumentoivaan voimaan horjuu, sillä mitä huonommin asiat menivät todellisuudessa, sitä paremmin ne näyttivät menevän kuvissa.

Eerikäisen ja Eskolan esittelemät neuvostokuvaajat haluavat poistaa valokuvasta siihen iskeyntyneen virallisuuden leiman. Samalla heidän pohdintansa valokuvasta ja kuvan asemasta yhteiskunnassa edustaa ensimmäistä laajempaa pohdintaa sitten 1920-luvun. Neuvostokuvan pioneereista heidät erottaa yksityisyyden korostaminen, kuvat eivät sinällään palvele valtiota eivätkä kuvaa julkisia merkityksiä, vaan ilmaisevat tekijänsä näkemyksiä ja hahmottavat yksityisiä kokemuksia. Toiminta on selvässä oppositiossa pysähtyneisyyden ajan kuvapolitiikalle, joka lähenteli kuvainpalvontaa.

Nykyisen virallisen neuvostokuvan ulkopuoliset kuvaajat haluavat nostaa valokuvaajan tekijän ja kokijan paikalle. Heidän töissään valokuvaaja ei enää ole nimetön käsityöläinen. Neuvostokuvaajien pioneeriaikojen hengessä kuvaajan omakohtainen kiinnostus kuvattaviin kohteisiin on noussut esiin yhdessä pyrkimyksessä kuvata aitoa, arkipäiväistä elämää. Siteitä menneisyyteen on myös se, että monet nykyisistä valokuvaajista toimivat harrastelijaliikkeessä tai kuvaavat aktiivisesti oman työnsä ohella, joka tapa yleistyi 1920-luvulla. Tärkeintä nykykuvaajien toiminnassa on kuitenkin pyrkimys palauttaa kuva takaisin kansalle, jolta se otettiin pois virallisuuden välineeksi. Valokuva toteuttaa näin epävirallisesti vallankumouksen alkuaikojen ihanteita.

Hannu Eerikäinen toteaaakin ansiokkaassa alkuluvussaan, että katsojalta tarvitaan taustatietoja, jotta uutta valokuvaa voi ymmärtää. Lisäksi neuvostokansalaiset ovat herkistyneet lukemaan kätkeytyä viestejä, jotka eivät helposti länsikatsojalle avaudu. Näin kontekstiinsa liitettyinä Vladimir Filonovin kuvat kuolevasta kylästä tai Ljalja Kuznetsovan liikkumisen vapautta ylistävät valokuvat mustalaisten elämästä pääsevät arvoonsa.

Eerikäinen ja Eskola esittelevät kirjassaan yli 20 uutta neuvostokuvaajaa, joista useimmista on kuvien lisäksi myös lyhyt elämäkerta. Kokonaisuudesta tulee hiukan sekava, koska useita valokuvaajia on mukana ainoastaan yhdellä kuvalla. Kirja tuntuu kuitenkin antavan luotettavantuntuisen ja kiihottoman kuvan valokuvauksen tilanteesta nykyhetken Neuvostoliitossa. Parhaimmillaan kirjan valokuvat antavat uutta näkökulmaa neuvostotodellisuuteen. Tässä mielessä kirjaa voi suositella myös niille, jotka ovat tympääntyneet television iltautusten tarjoamaan Neuvostoliitto-kuvaan.

Reijo Sippola